

Asia: VN/35729/2023

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laiksi sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Taustatiedot lausunnonantajalta

Edustan

Muu järjestö tai yhdistys

Lausunnonantajan lausunto

1 Onko ehdotus kokonaisuudessaan kannatettava?

Ei

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Sosiaalihuollon kokonaisuudistus ja sosiaalihuoltolain kehittäminen ovat tarpeellisia ja Kehitysvammaliitto kannattaa lakiesityksen tavoitteita. Kehitysvammaliitto on kuitenkin huolissaan siitä, että lakiesitystä on valmisteltu sosiaalihuoltoon kohdistettavien säästöjen näkökulmasta ja liian nopealla aikataululla, mikä näkyy esitetyissä toimenpiteissä.

Kehitysvammaliiton kantana on, että lakiesitys edellyttää jatkovalmistelua eikä esitys ole tässä muodossaan vielä hyväksyttävissä.

2 Vastaavatko ehdotukset esityksen tavoitteita?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti esityksen tavoitteista?

Vaikka sosiaalihuollon kehittämiseen liittyvät tavoitteet ovat kannatettavia, eivät ehdotetut toimenpiteet vastaa kaikilta osin tavoitteita. Varhaisen tuen vahvistamisen ja joustavuuden lisäämisen sijaan konkreettiset palvelut ja velvoite niiden järjestämiseen eivät ole esityksessä asiakkaan oikeusturvan kannalta riittävän täsmällisiä, jolloin palveluiden saatavuus voi heikentyä ja palveluiden ulkopuolelle jäävien määrä kasvaa. Esitettyjen resurssien riittämättömyys vaarantaa

tavoitteiden toteutumisen ja riskiksi voi muodostua, että raskaampien palvelujen tarve lisääntyy tulevaisuudessa.

3 Lausuntopalaute luvusta 1, onko erityistä tukea tarvitsevaa asiakasta koskeva pykäläesitys 5 a § kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Erytystä tukea tarvitsevaa asiakasta koskevan sääntelyn kokoaminen yhteen selkeyttää nykyisin hajalla olevaa kokonaisuutta. Kuitenkaan pykälä ei ole kaikilta osin kannatettava, koska määritelmä jää epäselväksi ja tulkinnanvaraiseksi. Epäselvä sääntely ei turvaa asiakkaiden oikeuksia ja kohtelua, vaan lisää riskiä vaihtelevista tulkinnoista.

Ongelmana on, että ehdotettu määritelmä kaventaa erityisen tuen tarvetta nykytilaan verrattuna. Merkittävä puute on, että esitys ei tunnista riittävästi vammaisuuteen liittyviä tarpeita, vaikka sosiaalihuoltolain merkitys on kasvanut vammaispalvelulain uudistuksen ja yleislainsäädännön mukaisten ensisijaisten palvelujen korostamisen myötä. Esityksessä osa toimintarajoitteista jää huomiotta eivätkä kaikki vammaaryhmät näy siinä.

On tärkeää, että myös kehitysvammaisuus erityisen tuen tarpeen perusteena mainitaan. Riskinä on, että lievän kehitysvamman vuoksi tukea ja palveluja tarvitsevan kehitysvammaisen henkilön määrittely erityisen tuen tarpeessa olevaksi asiakkaaksi jää tekemättä, jos lainsäädäntö ei siihen velvoita. Myös lievimmissä kehitysvamman muodoissa henkilön avun ja tuen tarve voi olla merkittävä, mikä käy ilmi palvelutarpeen arviointiin liittyvässä prosessissa, jossa henkilön ja tämän läheisten kuulemiseen käytetään aikaa. Lisäksi erityisiä tuen tarpeita voi olla myös ihmisillä, joilla on ymmärtämiseen ja arjen toimintoihin liittyviä kognitiivisia tuen tarpeita, mutta ei välttämättä diagnoosia kehitysvammasta. Myös vammaisten lasten ja heidän perheidensä osalta kyseessä on merkittävä puute, kun vammaan liittyviä tarpeita ei mainita erityistä tukea tarvitsevan lapsen määritelmässä, vaan määritelmä painottuu lapsen suojellullisiin syihin. Vammaislapsiperheiden tuen tarve ja lapsen kotona asumisen tukeminen vammaispalvelulain mukaisesti edellyttää moniammatillista tukea, jonka hakeminen, käyttäminen ja koordinointi on perheille kuormittavaa ja edellyttää sosiaalityön osaamista ja palvelujärjestelmän tuntemusta.

Erytystä tukea tarvitsevien asiakkaiden tarpeet edellyttävät laajaa sosiaalityön sisältö- ja menetelmäosaamista asiakkaiden kohtaamiseen ja tuen tarpeiden selvittämiseen. Siksi erityistä tukea tarvitsevalla asiakkaalla tulee olla oikeus omaan sosiaalityöntekijään. Nämä tarpeet ovat tärkeitä tunnistaa ja huomioida lainsäädännön kehittämisessä.

4 Lausuntopalaute luvusta 2, onko erillinen hyvinvoinnin edistämistä koskeva 10 a § kannatettava?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti esityksen kannatettavuudesta?

Kehitysvammaliitto toteaa, että tavoitteet ovat kannatettavia ja esitys muodostaa nykyistä yhtenäisemmän kokonaisuuden, jolla voitaisiin vahvistaa ennaltaehkäisevän työn merkitystä. Ongelmana kuitenkin on, että esitys ei velvoita riittävästi turvaamaan hyvinvoinnin edistämisen toteutumista käytännössä. Esimerkiksi keskeiset mielenterveyteen ja päihteiden käyttöön liittyvät tarpeet jäävät huomiotta, mikä on ristiriidassa lisääntyvän tuen tarpeen kanssa. On riski, että keskeisiä sisältöjä ei toteuteta käytännössä, koska niitä ei ole riittävän täsmällisesti ja velvoittavasti määritelty. Lisäksi uudistukseen sisältyvä säästöjen korostuminen ja resurssien riittämättömyys vaarantaa hyvinvoinnin edistämisen tavoitteiden toteutumisen käytännössä.

5 Lausuntopalaute luvusta 3 - sosiaalityö ja sosiaaliohjaus: Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Kehitysvammaliitto ei kannata sosiaalihuollon ammatillisen asiantuntijatyön erottamista sosiaalipalveluista. Tavoite sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen palauttamisesta sosiaalihuollon keskiöön ja hallinnollisen työn kuormittavuuden keventämisestä on hyvä, mutta tätä ei voida toteuttaa heikentämällä asiakkaan oikeusturvaa.

Ehdotuksia ei voida pitää riittävän selkeinä tai toteuttamiskelpoisina, vaan sisällössä on epäselvyyksiä ja käytännön toteutukseen liittyviä riskejä. Epäselvyys sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen suhteessa muihin palveluihin ja puuttuvat päätökset voivat johtaa siihen, että asiakkaat ohjautuvat ensisijaisesti kevyempiin tukimuotoihin ilman pääsyä palveluihin, joita he tarvitsevat ja joihin heillä olisi oikeus, jos he eivät ymmärrä ja osaa niitä hakea. Lisäksi työn sisältö määritellään liian kapeasti muutokseen tähtäävänä työnä, vaikka tehtävänä on esimerkiksi vammaisen henkilön kohdalla itsenäisen elämän, toimintakyvyn ja elämänlaadun mahdollistaminen ja ylläpito.

6 Lausuntopalaute luvusta 3 - lapsiperhepalvelu: Onko ehdotus uudesta lapsiperhepalvelusta ja siihen sisältyvästä taloudellisesta tuesta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Ei

Perustelut tiiviisti?

Kehitysvammaliitto toteaa, että ehdotus on merkittävä heikennys olemassa oleviin lapsiperheiden palveluihin ja heikentää asiakkaiden mahdollisuuksia ymmärtää oikeuksiaan ja saada tarvitsemiaan palveluja.

Ehdotuksen perusteella palvelu muuttuisi yleisluontoiseksi, mikä vaarantaa konkreettisten palvelujen ja niistä saatavan tuen toteutumisen, kun sisältöä ei määritellä riittävän tarkasti. Lapsiperheiden palvelujen yhdistäminen samaan palvelukokonaisuuteen heikentää

hyvinvointialueiden veloitetta olemassa olevien ja toimivien palvelumuotojen ylläpitämiseen, jolloin erityisosaaminen heikkenee.

Merkittävä ongelma on myös, että edellytykset moniammatilliselle yhteistyölle ovat vaarassa kadota sen velvoittavuuden ja resurssien heikentämisen myötä. Tämä heikentää mahdollisuuksia tunnistaa esimerkiksi tarpeita, jotka liittyvät lapsen kehitysvammaan tai autismikirjoon, sekä tarjota ja räätälöidä lapselle ja perheelle monialaista tukea varhaisessa vaiheessa.

Jo nykytilanteessa vammaislapsiperheiden asemaa kuvaavat vaikeudet saada palveluja ja siihen liittyvä oikeusturvan rapautuminen. Palveluja muutetaan tai vähennetään yksipuolisesti ilman valituskelpoista päätöstä, eikä perheillä ole aina tietoa siitä, mitä heidän palveluilleen tapahtuu tai miksi. Lainsäädännön siirtyminen pois selkeistä palveluista ja niiden hakemisesta heikentää perheiden oikeutta saada konkreettista apua ja vaikeuttaa muutoksenhakua. Palvelujen saatavuus on myös alueellisesti eriarvoista ja riippuu yhä enemmän hyvinvointialueiden resursseista ja tulkinnoista, joiden merkitystä esitys tulisi lisäämään.

Samaan aikaan asiakasmaksujen nousu, tukien heikkeneminen ja palvelujen karsiminen ovat lisänneet vammaislapsiperheiden kuormitusta ja pakottanut tekemään arjessa kohtuuttomia valintoja esimerkiksi harrastusten, lääkkeiden ja perustarpeiden välillä. Perheet joutuvat käyttämään merkittävästi aikaa ja voimavaroja palvelujen hakemiseen, päätösten odottamiseen ja viranomaisten tavoitteluun, ja hakemusten käsittelyajat voivat venyä kuukausista jopa yli vuoteen.

Palvelujärjestelmän heikkeneminen näkyy arjen tuen puutteena ja kuormituksen kasautumisena perheille. Matalan kynnyksen ja moniammatillisten palvelujen heikkeneminen vaikeuttaa tuen varhaista saamista ja ohjaa perheitä entistä raskaampien palvelujen piiriin. Samalla vastuu lapsen hoidosta ja arjen järjestämisestä siirtyy yhä enemmän perheille ilman, että sitä kompensoidaan riittäväillä tukimuodoilla. Käytännössä tämä tarkoittaa tilanteita, joissa vanhemmat joutuvat hoitamaan lapsensa lähes ilman palveluja, luopumaan työstä tai järjestämään tarvittavan tuen omalla kustannuksellaan. Palvelujen puutteet johtavat myös siihen, että perheiden tilanteet kriisiytyvät ja johtavat lastensuojeluun tilanteissa, joissa kyse on ensisijaisesti vammaisuuteen liittyvästä tuen tarpeesta eikä suojelun tarpeesta.

Kokonaisuutena nykytilanne on monille vammaislapsiperheille kuormittava, epävarma ja toimintakykyä heikentävä. Tilannetta ei helpoteta palveluiden järjestämiseen liittyvän sääntelyn keventämisellä, vaan kehittämällä olemassa olevia palveluja niin, että ne vastaavat myös vammaisten lasten ja heidän perheidensä tuen tarpeisiin. Sosiaalipalveluilla on merkittävä rooli vammaispalvelulain mukaisessa vammaisen lapsen kotona asumisen tukemisessa, mikä tulisi tunnistaa lainsäädännön kehittämisessä.

7 Lausuntopalaute luvusta 3 - Onko ehdotus uudesta työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelusta selkeä ja toteutettavissa oleva?

Osittain kyllä

Perustelut tiiviisti?

Palvelujen kokoaminen yhteen selkeyttää kokonaisuutta.

Lakiesityksen mukaan sosiaalihuollon palveluun osallistuminen perustuisi jatkossa vapaaehtoisuuteen eikä työttömyysturvaan liittyviin velvoitteisiin, mutta muutoksen kokonaisvaikutusta muuhun sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen käyttöön ei esityksessä ole arvioitu. Tämä vaikutus pitäisi ehdottomasti arvioida tarkemmin ennen näin merkittävän muutoksen tekemistä. On hyvin todennäköistä, että ilman kannusteita merkittävä osa asiakkaista jää palveluiden ulkopuolelle ja päättyy myöhemmin raskaampien ja kalliimpien palvelujen piiriin. Tämä ei ole kustannustehokasta eikä inhimillisesti kestävä. Tämän vuoksi esitys on syytä palauttaa jatkovalmisteluun.

Työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuen määrittely tehostetuksi ja tavoitteelliseksi tueksi työ- ja toimintakyvyn parantamiseksi tai ylläpitämiseksi ei ohjaa hyvinvointialueita edistämään asiakkaiden työllistymistä samaan tapaan kuin nykyisen sääntelyn mukainen vammaisten henkilöiden työllistymistä tukeva toiminta, jolla tarkoitetaan erityisien työhön sijoittumista edistävien kuntoutus- ja muiden tukitoimien järjestämistä.

Tuen antaminen henkilön yksilöllisten tarpeiden mukaan on sinänsä kannatettavaa, mutta miten tarve saadaan selville ja miten se arvioidaan? Tuen tarpeen arviointi voi lakiesityksessä kuvatulla tavalla jäädä vaillinaiseksi. Kuntouttava työtoiminta on muotoutunut myös työkyvyn ja tuen tarpeiden arvioinnin välineeksi, ja usein vasta päivittäisessä toiminnassa nousevat esiin asiakkaiden todelliset tuen tarpeet, jolloin niihin on mahdollista tarjota ratkaisuja ja sopivia palveluja.

Kuntouttava työtoiminta on myös merkittävä osa päihde- ja riippuvuustyötä. Viitaten Irina Kaarnakarin lausuntoon kuntouttava työtoiminta on mahdollistanut esimerkiksi vertaisena/vertaisohjaajana toimimisen päihdepalveluissa ja antanut mahdollisuuden päihderiippuvuudesta toipumiselle ilman pakottavaa tarvetta siirtyä työ- tai opintopolulle liian aikaisin. Nyt esitetyn mukaisesti päihde- ja riippuvuustyö uhkaa muuttua vain haittoja vähentäväksi työksi ilman syvällistä ja kokonaisvaltaista sosiaalityön asiantuntijuuden näkökulmaa ja tarkoituksenmukaisia toipumista tukevia palveluja. Kattava ja asiantunteva palvelutarpeen arviointi mahdollistaa kokonaisvaltaisen intervention, oikeat palvelut oikeaan aikaan. Ilman sitä työ supistuu toimenpidekeskeiseksi ja tehottomaksi toiminnaksi, jossa sosiaalityön olennaiset ulottuvuudet osallisuus, toimijuus ja niiden vahvistaminen jäävät toteutumatta. Sosiaalityössä vuorovaikutussuhde asiakkaan kanssa ja palvelujen välinen yhteistyö ovat merkittäviä, ja tavoitteita kohti päästään pienin askelin. Tämä edellyttää vuorovaikutusasiantuntijuutta, suhdeperustaisuutta sekä vahvaa lainsäädännön ja palvelujärjestelmän tuntemusta. Työn seuranta ja jatkuvuus kärsivät tästä muutosesityksestä.

Työtoiminnan osalta määrittely "voidaan järjestää" ei ohjaa hyvinvointialueita järjestämään vammaisille henkilöille työtoimintaa samalla tavalla kuin nykyisen sääntelyn mukainen vammaisten henkilöiden työtoiminta, jonka mukaan työtoimintaa järjestetään työkyvyttömille henkilöille, joilla vammaisuudesta johtuen ei ole edellytyksiä osallistua 27 d §:ssä tarkoitettuun työhön ja joiden toimeentulo perustuu pääosin sairauden tai työkyvyttömyyden perusteella myönnettäviin etuuksiin.

Jos velvoittavuus järjestää työtoimintaa vammaisille henkilöille vähenee, toimintaa ei kustannussyihin vedoten välttämättä järjestetä henkilöiden tarpeen mukaisesti. Seurauksena osa työtoimintaa tarvitsevista vammaisista henkilöistä jää palveluiden ulkopuolelle ja päättyy myöhemmin raskaampien ja kalliimpien palvelujen piiriin.

Perusteluissa kuvataan, millaisia erilaisia sosiaalityön ja -ohjauksen muotoja työikäisten toimintakyvyn ja osallisuuden tuki -palvelu voi sisältää. Lakiesitys tunnistaa hyviä mahdollisuuksia, mutta mikä ohjaa ja kannustaa hyvinvointialueita toteuttamaan niitä asiakkaiden todellisten tarpeiden mukaisesti?

8 Muu lausuntopalaute lukuun 3?

Uudistuksessa tulee kiinnittää huomiota siihen, että sosiaalihuollon roolia muiden viranomaisten puutteiden paikkaajana ei vahvisteta. Vastuiden tulee säilyä selkeinä, eikä sosiaalihuollon tehtäväksi tule siirtää muiden järjestelmien katveita.

9 Lausuntopalaute sosiaalihuollon toteuttamisen alkuvaiheessa: neuvonta ja ohjaus, vireilletulo ja sosiaalihuollon asiakkuus, yhteyden saaminen sosiaalihuoltoon ja tuen tarpeen arviointi (luvut 2 ja 4) Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Kehitysvammaliitto ei kannata kaikilta osin ehdotettuja muutoksia, koska ne tekevät asiakasprosessista aiempaa epäselvemmän ja heikentävät palvelutarpeen arviointia ja siihen liittyvää päätöksentekoa. Palvelutarpeen arvioinnilla on suora vaikutus siihen, mihin palveluun asiakas päätyy ja millaista tukea hän saa.

Esityksessä kuvatun myötä ei olisi enää selkeää, missä vaiheessa henkilö on hakemassa palvelua, milloin ja miten tuen tarpeita arvioidaan ja milloin tehdään varsinainen päätös, vaikka asiakkaat ja ammattilaiset toivovat selkeää ja ohjattua palvelupolkua. Epäselvyys lisää tilanteita, joissa ihmiset uhkaavat jäädä ilman palvelua tai ohjautuvat liian kevyeen tai raskaaseen palveluun.

Asiakasprosessissa on jo nyt havaittavissa siirtymää kohti kevyempiä tapoja arvioida tarpeita esimerkiksi puhelimesta, mikä voimistuisi uudistuksen myötä. Tämä on merkittävä heikennys

kehitysvammaisten ihmisten näkökulmasta, jotka tarvitsevat kasvokkaista kohtaamista ja usein myös kotikäyntejä, joiden avulla palvelujen ja tuen tarve voidaan arvioida luotettavasti.

Samanaikaisesti sosiaalityön resursseja ollaan vähentämässä eli asiakastyöhön käytettävä aika ja osaaminen vähenevät, mikä on ristiriidassa tavoitteiden kanssa. Ilman riittäviä resursseja asiakasprosessi muuttuu pinnallisemmaksi, eikä mahdollista perehtymistä tilanteisiin.

Esitys heikentää myös moniammatillista työskentelyä, mikä vaikuttaisi suoraan asiakasprosessiin. Kun eri ammattiryhmien yhteistyö vähenee, myös palvelutarpeen arviointi yksipuolistuu, ja riski virheellisistä tai puutteellisista ratkaisuista kasvaa tilanteissa. Jo nyt tiedossa on tilanteita, joissa sosiaalityö ei huomioi kehitysvammaisen henkilön saamaa lääkärin tai muun terveydenhuollon ammattilaisen lausuntoa osana päätöksentekoa, mikä on johtanut puutteellisiin palveluihin.

Kehitysvammaliitto muistuttaa, että palvelujen vaikuttavuuden näkökulmasta keskeistä on lisätä palvelujärjestelmän ja asiakasprosessin selkeyttä ja ymmärrettävyyttä asiakkaille. Kehittämisessä tulee huomioida YK:n vammaiskomitean Suomelle antama huomautus selkokielen tiedon puutteesta ja suositus siitä, että julkiset ja yksityiset toimijat tuottavat sitä. Konkreettisenä toimenpide-ehdotuksena tulisi edistää velvoitetta antaa sosiaalipalveluja koskevat päätökset asiakkaalle selkokielenä.

10 Lausuntopalaute luvusta 4 – asiakassuunnitelma ja omatyöntekijä? Ovatko ehdotukset selkeitä ja toteutettavissa olevia?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Kehitysvammaliitto ei kannata ehdotuksia, jotka keventäisivät velvoitetta tehdä asiakassuunnitelman ja heikentäisivät mahdollisuutta omatyöntekijään.

Kehitysvammaliitto muistuttaa, että asiakassuunnitelma on keskeinen asiakirja, jonka avulla suunnitellaan, toteutetaan, koordinoidaan ja arvioidaan asiakkaan saamia palveluja ja niiden vaikutuksia. Asiakkaan kuuleminen, mielipiteen kirjaaminen ja palvelujen seuranta ei ole riittävän selkeästi turvattu esityksessä, mikä heikentää oikeusturvaa. Asiakkaan näkemykset ja mahdollisuus vaikuttaa palveluiden järjestämiseen tunnustetaan tärkeiksi vammaispalvelulaissa, jonka mukaan esimerkiksi asumisen tuki tulee toteuttaa ensisijaisesti asiakkaan toivomalla toimintatavalla.

Velvoittavuus asiakassuunnitelman laatimiseen tulee säilyttää ja asiakkaan osallisuutta vahvistaa asettamalla hyvinvointialueille velvoite antaa asiakassuunnitelmasta tietoa asiakkaalle selkokielellä. Velvoitetta ei tule poistaa ympärivuorokautisissa asumispalveluissa olevilta, koska palvelujen ja tuen tarve heillä on useimmiten laajaa ja monialaista. Asiakassuunnitelmassa tulee määritellä myös

palvelut, joilla vastataan asiakkaan tarpeisiin. Asiakassuunnitelma tulee tarkastaa vähintään kerran vuodessa.

Kehitysvammaliitto pitää tärkeänä ehdotusta siitä, että omatyöntekijän tehtävistä ja sen hoitamisesta virkasuhteessa säädetään säännösten tasolla. Omatyöntekijä tulisi nimetä kaikille kehitysvammaisille asiakkaille. Kehitysvammaiset henkilöt tarvitsevat usein tukea tarpeidensa tunnistamiseen ja esille tuomiseen. Tästä syystä omatyöntekijä on edellytys asiakkaan kuulluksi tulemiselle ja osallisuudelle palveluissa, joiden tarve on pääsääntöisesti jatkuvaa ja elämänmittaista. Myös vaikeassa elämäntilanteessa olevien henkilöiden kohdalla luottamuksen syntyminen on edellytys vaikuttavien palvelujen toteuttamiselle ja edellyttää tästä syystä omatyöntekijää, jolla on mahdollisuus perehtyä asiakkaan elämäntilanteeseen ja rakentaa luottamussuhdetta.

11 Lausuntopalaute luvusta 4 - erityistä tukea tarvitsevan lapsen sosiaalityöntekijän asiakasmitoitus. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti?

.

12 Muu lausuntopalaute lukuun 4?

.

13 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalityöntekijän erityiset tehtävät. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Kyllä

Perustelut tiiviisti?

Sosiaalityöntekijän erityisistä tehtävistä säätely on tarpeellinen ja tunnistaa esityksessä vammaisten henkilöiden tarpeita. Tehtäviä tulisi vahvistaa asiakassuhdetta koskevan työn ja osaamisen näkökulmasta lain perusteluosioon

14 Lausuntopalaute luvusta 5 - sosiaalihuollosta vastaava viranhaltija. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Kyllä

Perustelut tiiviisti?

Kehitysvammaliitto kannattaa ehdotusta, joka vahvistaa sosiaalihuollon asemaa sosiaali- ja terveystieteiden kokonaisuudessa.

15 Lausuntopalaute sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamisesta. Onko ehdotus selkeä ja toteuttavissa oleva?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Kehitysvammaliitto näkee tärkeänä, että sosiaalihuollon asiakastietojen kirjaamista kehitetään. Kehitysvammaliitto kannattaa Vammaisfoorumin yksityiskohtaisia korjausesityksiä, jotka vahvistaisivat asiakaslähtöisyyden toteutumista kirjaamisessa. Asiakastietojen huolellinen kirjaaminen on asiakkaan oikeusturvan kannalta välttämätöntä. Mikäli sosiaalihuollon kirjaamista koskeva sääntely siirretään asiakastietolakiin, tulee huolehtia siitä, että säädöksiin tulee selkeät viittaukset niihin erityislakeihin, kuten vammaispalvelulakiin, joissa vammaisten henkilöiden osalta sosiaalihuoltolakeja täsmällisemmin säädetään tuen tarpeen arvioinnista, asiakassuunnitelmasta ja palvelupäätöksestä. Samoin on lisättävä viittaukset niihin vammaispalvelulain palvelukohtaisiin säännöksiin, joissa on vastaavaa kirjaamista koskevaa sääntelyä.

Asiakastietolain 42 §:ää palvelutarpeen arvioinnista ei tule kumota vaan sitä koskevasta asiakirjasta ja asiakkaan oikeudesta saada tehty asiakirja nähtäväkseen, säädetään täsmällisesti ja velvoittavasti. Ehdotuksen perusteissa esitetty ehdotus siitä, että tuen tarpeen arvio voidaan kirjata esimerkiksi asiakaskertomusmerkintänä tai tilannearviona taikka osaksi vireilletulon asiakirjoja tai asiakassuunnitelmaa on riittämätön ja epätasällinen ja vaarantaa sekä asiakkaan että sosiaalihuollon ammattihenkilön oikeusturvan.

Asiakaskeskeisyys on ollut tärkeä periaate nykyisessä sosiaalihuoltolaissa ja tätä periaatetta tulee vahvistaa ja selkeyttää lakiesityksen jatkovalmistelussa. Asiakkaan oikeusturvan toteutumisen kannalta on tärkeää selkeästi määrittellä asiakkaan, läheisten ja muiden tahojen oikeudet ja rooli palvelutarpeen arvioinnissa ja asiakassuunnitelman laatimisessa. Sosiaalihuollon ammattihenkilön arvion ja yhteenvedon lisäksi tulee aina selvittää ja kirjata asiakkaan oma näkemys ja arvio sekä tarvittaessa hänen läheistensä arvio ja muiden ammattihenkilöiden arvio. Palveluiden ja muiden keinojen lisäksi tulee kirjata myös palveluiden toteuttamis- ja järjestämistapa.

Viitaten Vammaisfoorumin lausuntoon esitämme, että ehdotetun 43 §:n kokonaisuuksia, jotka ovat asiakkaan oikeusturvan näkökulmasta tärkeitä viedään suoraan säädöstasolle. Ehdotetun 43 §:n säännöskohtaisten perustelujen mukaan osana 43 § 4) kohtaa olisi myös kuvaus asiakkaalle suunnitellusta sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen kokonaisuudesta. Myös tämä velvoite tulee nostaa säännöstasolle, erityisesti koska asiakkaalla ei esityluonnoksen mukaan olisi oikeutta saada päätöstä saamastaan sosiaalityöstä ja sosiaaliohjauksesta.

Ehdotetun 44 §:n mukaan asiakaskertomukseen kirjattaisiin asiakkaaseen tai asiakkuuteen liittyvät asiakkaan sosiaalihuollon järjestämisen ja toteuttamisen sekä oikeusturvan kannalta olennaiset tapahtumat, joissa asiakkaan asiaa on käsitelty, asiakkaan saaman tuen tai palvelun ajankohta sekä tieto siitä, ketkä ovat osallistuneet asian käsittelyyn. Epäselväksi jää, mitä olennaisilla tapahtumilla tarkoitetaan ja asiakkaan oikeusturvan kannalta näin epämääräinen esitys ei ole oikeusturvan kannalta hyväksyttävä.

16 Lausuntopalaute asiakasmaksuihin ehdotetuista muutoksista?

Kehitysvammaliitto on erityisen huolissaan lievästi kehitysvammaisista henkilöistä, joita on vammaispalvelulain lakimuutoksen jälkeen siirretty vammaispalveluista yleisiin sosiaalihuollon palveluihin. Sosiaalihuollon asiakasmaksujen lisäksi kustannuksia aiheutuu heille myös lääkkeitä, terveydenhuollon palveluista ja muista vamman aiheuttamista välttämättömistä menoista. Suurin osa lievästi kehitysvammaisista henkilöistä on työelämän ulkopuolella ja heidän perustoimeentulonsa perustuu eläkkeeseen. Pienetkin asiakasmaksujen korotukset vaarantavat heidän toimeentulonsa ja mahdollisuutensa pärjätä. Kehitysvammaliiton tietojen mukaan asiakasmaksujen alentaminen tai perimättä jättäminen toteutuu käytännössä heikosti ja vaade niiden hakemiseen on useimmille kehitysvammaisille ihmisille ja vammaislapsiperheille mahdoton.

Kehitysvammaliitto näkee tärkeänä, että ehdotuksessa arvioitaisiin yksittäisten maksujen lisäksi asiakkaalle koituvaa kokonaisrasitusta ja kulujen yhteisvaikutusta. Arvioinnissa tulisi huomioida samanaikaisesti sosiaali- ja terveydenhuollon asiakasmaksut, lääkekustannukset, matkakulut, asumismenot sekä muut vamman tai sairauden aiheuttamat välttämättömät kustannukset. Tämä kokonaisarviointi puuttuu ehdotuksesta. Maksukaton seurannan tulisi kuulua viranomaisen tehtäviin.

Kehitysvammaliitto on huolissaan perheille koituvista asiakasmaksuista. Pahimmillaan asiakasmaksuista muodostuu perheelle este palveluihin hakeutumiselle, jolloin ongelmat kärjistyvät myöhemmin ja johtavat raskaampien palveluiden käyttöön. Vammaisten ihmisten ja vammaislapsiperheiden tarpeet ovat pitkäaikaisia ja näin ollen lisäasiakasmaksuista muodostuisi heille useimmiten jatkuvaluontoisia.

17 Lausuntopalaute muista säädösmuutosehdotuksista?

-

18 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten taloudellisista vaikutuksista?

Osittain ei

Perustelut tiiviisti?

Esityksen tavoitteena on aikaansaada lyhyessä ajassa isoja säästöjä, yhteensä 55,3 miljoonan euron säästöt vuonna 2027 ja 100,6 miljoonan euron säästöt vuodesta 2028 lähtien. Esitetyt säästöt perustuvat pääosin arvioon henkilöstötarpeen ja palkkakulujen vähenemiseen sekä arvioon asiakasmaksujen korotusten vaikutuksesta.

Kehitysvammaliitto on huolissaan, että liian nopeasti toimeenpantavat säästöt heikentävät järjestelmän kykyä toimia ja vastata asiakkaiden tarpeisiin ennaltaehkäisevästi. Riskinä on, että osa palveluja tarvitsevista ihmisistä jää palvelujen ulkopuolelle. Keskeistä on mitoittaa sosiaalityön resurssi riittäväksi, jotta asiakkaiden palvelutarpeen arviointi pystytään tekemään huolellisesti ja arvioimaan erilaisia vaihtoehtoja yhdessä asiakkaan ja muiden ammattiryhmien kanssa. Kehitysvammaiset ihmiset ovat hyvin heterogeeninen ryhmä ja oireyhtymät aiheuttavat erilaisia

tuen tarpeita. Palvelutarpeen arviointi edellyttää moniammatillista yhteistyötä. Kehitysvammaliitto on huolissaan sosiaalityöhön ja moniammatilliseen yhteistyöhön asetetuista säästötavoitteista. Riskinä on, että nyt esitetyt säästöt johtavat myöhemmin palvelutarpeen kasvuun, jossa korostuvat raskaammat ja kalliimmat palvelut, kun asiakkaat eivät ole saaneet tarpeenmukaista apua riittävän aikaisin.

Esityksessä tulisi arvioida nykyistä kattavammin myös pitkän aikavälin taloudellisia vaikutuksia. Lyhyen aikavälin säästötoimet voivat lisätä palvelujen tarvetta myös muilla sektoreilla, mikä heikentää uudistuksen kokonaisvaikuttavuutta sekä taloudellisesta että inhimillisestä näkökulmasta.

19 Antaako esitysluonnos riittävän ja oikean kuvan lakiehdotusten muista vaikutuksista ja yhteisvaikutuksista?

Ei kantaa

Perustelut tiiviisti?

-

Rieppo Susanna
Kehitysvammaliitto